

V.

Pragaro ugnies perėja

Pirmosios dienos rytą jie perskyrė mus į dvi grupes. Pusė belaisvių turėjo baigti statyti gyvenamuosius barakus, o kiti – kirsti medžius greta stovyklos. Kai sargybinis įbruko kirtiklį į mano švelnias rankas, neprisiminiau, kada paskutinį kartą teko taip sunkiai dirbti. Juk šis darbas nėra iš tolo nepanėšėjo į Hailando dvarams skirtų ketaus vonių krovimą į sunkvežimius.

Įsitaisiau prie medžių, kuo toliau nuo sargybinių, ir akimirką stebėjau, kaip dirba kiti vyrai. Kai kurie jau buvo įsivažiavę, stebėtinai lengvai mojavo savo įrankiais – sunkiais tajų kapliais. Jie trenkdavo jais į žemę ir iškabindavo šaknis bei akmenis. Iš pažiūros neatrodė sunku, ir po kelių nerangių mostų, nusibrozdinęs nuogas blauzdas, pagaliau supratau, kaip tai daryti. Tai buvo ritmingas darbas, ir mano judesiai greitai tapo mechaniški. Tačiau po valandos

ant delnų iškilo pūslės. Per pietus jaučiausi taip, lyg rankų nykščiai tuoj nukris, o nuo neįprastos padėties dirbant smarkiai maudė strėnas. Tačiau atsikvėpti neteko. Japonams nerūpėjo prasta mūsų savijauta ar badmiriavimas, jie nuolat daužė mums per nugaras bambukinėmis lazdomis ar šautuvų buožėmis, kad nepakeltume galvų. Pirmoji diena buvo labai ilga, ir jei tada būčiau žinojęs, kad tai tik viena iš 750 mano vergijos džiunglėse dienų, būčiau visai palūžęs ir pravirkęs lyg kūdikis.

Dar vieną naktį išmiegoję atvirame ore, nuolat puldinėjami šimtakojų ir skruzdžių, grįžome prie darbų. Pasitelkę šioki tokį sumanumą, gebėjau pasiekti, kad mane atrinktų prie barakų statybos. Šis darbas taip pat buvo įtemptas, bet ne toks fiziškai sunkus ir leido užsitraukti išsipūtusioms pūslėms ant rankų. Statybose niekas dorai nesuprato, ką ir kaip reikia daryti. Jaučiau, kad čia gali būti naudinga mano skautiška mazgų rišimo ir stovyklos įrengimo patirtis. Per vertėjus japonų kariuomenės inžinieriai pagaliau išsakė, ko jiems iš mūsų reikia. Barakai turėjo būti elementarios „A“ formos konstrukcijos, namo karkasą ir atraminius stramsčius teko pagaminti iš bambuko, o stogo kraigą iškelti apie 6 metrus į viršų. Bambuko kuolus surišti turėjome medžių žievės atplaišomis ir rotango stiebais, kuriuos atsargiai pjovėme parangais – ilgais, apie 45 centimetrų, birmiečių peiliais. Prieš rišant rotangą reikėdavo sudrėkinti, o džiūdamas jis traukdavosi ir stebėtina tvirtai sujungdavo bambuko polius. Apie metrą nuo žemės pakeltas grindis suklojome iš perpus perskeltų bambuko stiebų, todėl jos išėjo banguotos. Miegui skirtos vietos buvo abipus praejimo, kuris driekėsi per visą namo ilgį; o pats namas atviras iš abiejų galų, tačiau bent jau šoninės sienos buvo uždengtos medžių žieve. Pasisiūliau iš lapų uždengti stogą.

Šis darbas buvo puikus, o tai, kad dirbdamas tapau nepasiekiamas sargybiniams ir laisvas nuo jų nirtaus būdo, jam teikė dar daugiau žavesio.

Kai baigiau, stogas atrodė tvirtas. Tačiau naudos iš jo buvo nedaug – nors ir saugojo nuo saulės, tapo tikra uodų ir ligas pernešančių mašalų priebėga. Prasidėjus liūčių sezonui, pliaupdavo kaip iš kibiro, ir vanduo liedavosi į vidų, tad mūsų stogdengystės pastangos, regis, nuėjo perniek. Kadangi turėjome dirbti, valgyti ir miegoti lietuje, nuolat būdavome šlapi. Dėl šios priežasties itin daug prie geležinkelio dirbusių vyrų mirė nuo plaučių uždegimo. Nors šią ligą daugelio iš mūsų namuose vadino „senukų palydove“, čia ji tapo tikra „belaisvių palydove“, užtikrinančia gana ramią ir neskausmingą kelionę anapilin.

Mūsų belaisvių stovykla vadinosi Kenju. Tačiau aš vadinau ją *Can-You*¹¹ – toks pavadinimas man dažnai atrodė žiauriai ironiškas. Tiesiant vis tolesnes geležinkelio atkarpas ir jam vingiuojant Birmos link per tankias ir neižengiamas Tailando džiungles, mūsų stovykla tapo Kenju 1, bet vėliau atsirado ir Kenju 2 bei Kenju 3.

Po trijų statybos dienų japonai nusprendė, kad barakai baigti. Pareiškė, kad galutinai juos pabaigti galėsime „laisvu nuo darbo laiku“.

Taigi ketvirtą dieną pradėjome tiesti liūdnei pagarsėjusį Mirties geležinkelį – 415 kilometrų ilgio Siamo–Birmos liniją – vienoje nepalankiausių planetos vietovių. Britų inžinieriai, įvertinę geležinkelio tiesimo galimybes šioje teritorijoje dar 1885 metais, buvo visiškai teisūs, įspėdami, kad tai pareikalautų daugybės žmonių gyvybių. Mirties geležinkelio tiesimas buvo vienas didžiausių XX a. karo nusikaltimų. Sakoma, kad kiekvienas jo pabėgis aplaistytas žmogaus krauju. Iš tiesų, dirbdami prie geležinkelio, mirė

11 Autoriaus gimtąja anglų kalba tai reiškia „ar tu gali?“.

daugiau nei 16 000 mūsų – britų, australų, olandų, amerikiečių ir kanadiečių – karo belaisvių. Juos nužudė Japonijos imperijos kariuomenės ambicijos nutiesti šią gyvybiškai svarbią pagalbos liniją savosioms pajėgoms Birmoje, kur jos išbuvo iki 1943 m. gruodžio. Be mūsų, siaubingomis aplinkybėmis žuvo maždaug 100 000 pavergtų vietos gyventojų: tajų, indų, malajiečių ir tamilų.

Net pačių japonų inžinierių skaičiavimais, šio geležinkelio tiesimas turėjo užtrukti iki penkerių metų. Tačiau Japonijos imperijos kariuomenė įrodė, kad jie klydo. Mat ji turėjo slaptą ginklą – vergų darbą. Linija, sujungusi Bankoką su Birmos ryžių laukais ir gyvybiškai svarbiomis naftos verslovėmis, už siaubingą žmonių gyvybių kainą buvo baigta vos per 16 mėnesių. Vieno kelio siaurųjų bėgių – vos kiek daugiau nei metro pločio – geležinkelis leido japonams gabenti prisigrobtus Birmos ryžius ir žaliavas, taip pat iš Tailando pervežti kariuomenės pastiprinimą planuojamai invazijai į Indiją.

Iš pradžių tik karo belaisviai buvo verčiami tiesti šį geležinkelį, pradėdami nuo abiejų jo galų Birmoje ir Tailande. Vėliau šios dvi atkarpos susijungė viduryje, ties Trijų Pagodų perėja – toje pačioje vietoje, kur prieš tris šimtmečius susikirto senovės birmiečių ir tajų civilizacijos. Tačiau po Jungtinių Amerikos Valstijų pergalės Midvėjaus mūšyje 1942 m. birželį jūros aplink Birmą ir Malają tapo plačiais JAV povandeninių laivų medžioklės plotais. Todėl japonams teko dar labiau paspartinti darbų tempus, priversti mus, belaisvius, dirbti iki mirties ir savo vergų armiją papildyti 200 000 vietos gyventojų.

Ištisus 16 darbo prie geležinkelio mėnesių turėsime tiesiog kapoti šį kelią per šimtus kilometrų neįžengiamų džunglių, skaptuoti perėjas uolėtose kalvose, tiesti lygumų atkarpas ir kirsti upes, pirmąsiais įrankiais tiesti

tiltus ir viadukus. Tai buvo milžiniškas civilinės inžinerijos projektas, kurį aplaistys mūsų kraujas, prakaitas ir ašaros. Bet dažniausiai – kraujas.

Maitinami menkais maisto daviniais, kurie vos palaikė gyvybę, neturėdami jokių medikamentų, gyvenome stovyklose, giliai paslėptose atokių džunglių, kur jokie Raudonojo Kryžiaus inspektoriai, jokie neutralių užsienio valstybių atstovai niekada nebūtų mūsų radę. Mūsų japonų šeiminių valia ištisa 60 000 vyrų kariuomenė tiesiog pranyko džunglėse.

Pirmąjį rytą naujuose namuose sargybiniai pažadino mus auštant – pagaliais daužė į bambukines namelių sienas. Šis garsas netrukus taps nuolatiniu mūsų palydovu.

– Visi darbo! Skubo! Skubo!

Bundančiame barake pasigirdavo „Taip! Taip!“ choras. Vienas narsuolis mūsų syki atkirto:

– Prilaikykite galvas, jūs, bjaurybės japonpalaikiai, – tuoj jums jas nuraus.

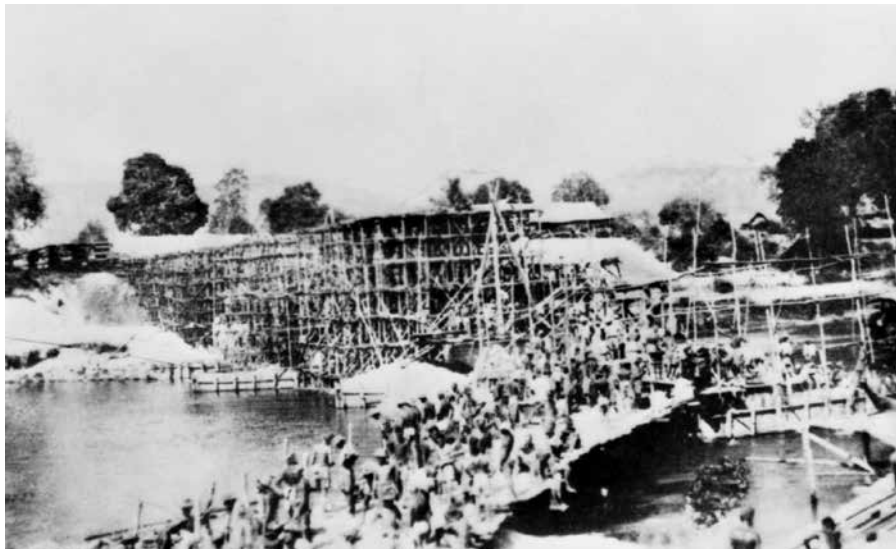
Bet vėliau ši bravūriška drąsa jam būtų kaip reikiant atsirūgusi, nes supratome, kad daugelis mūsų sargybinių supranta angliškai.

Praustis ir skustis nebūdavo kur, taip pat tam stigo laiko bei ūpo, tad iš karto rikiuodavomės į eilę pusryčių.

– Linksmiau, vyručiai, šiandien – kiaušiniene su kumpiu, – sušuko vienas belaisvis eilės pradžioje.

– Ne, šį rytą avižinė košė, – antrino jam kitas.

Tada kiti eilėje stovintys vyrai ėmė keikti tuodu ankstyvus juokdarius už tai, kad visiems priminė šiuos nuostabius delikatesus. Galvoti ir kalbėti apie maistą dabar tapo kankinimo įrankiu – tai tiesiog varė iš proto. Visi žinojome, kad pusryčiams gausime tik ryžių be jokių priedų. Kaip ir bet kurią kitą nelemtą dieną.

Tai antrasis tiltas per Kvė upę nuo mūsų į aukštupio pusę. Šioje nuotraukoje puikiai matyti bambukiniai pastoliai bei projekto dydis. (Australijos karo memorialas, Nr. 118879)

Tokie mes buvome. Šie skeletus primenantys karo belaisviai, išvaduoti Čangio stovykloje, buvo verčiami dirbti po 18 valandų prie Mirties geležinkelio, o jų gyvybę palaikė vos sauja ryžių per dieną. (Australijos karo memorialas, Nr. 019199)

Gyvenome siaubingai bijodami seržanto Sejičio Okada (Seiichi Okada), kurį vadinome „Daktaru mirtimi“. Jam patiko kankinti belaisvius. Vėliau buvo apkaltintas prie Mirties geležinkelio vertęs dirbti sergančius belaisvius, bet nubaustas tik 10 metų kalėjimo. (Australijos karo memorialas, Nr. P01433.033)

Leitenantas Usukis (Usuki), „Juodasis kunigaikštis“, dar vadinamas „Kenju vaikiu“, buvo tikras psichopatas. Vadovavo mano kankinimams, jo įsakymu buvau įmestas į juodąją skylę. Tai jis nukirto galvą vienam iš mano draugų kitų belaisvių akivaizdoje. 1946 m. už karo nusikaltimus britai nubaudė jį mirties bausme. (Australijos karo memorialas, Nr. P01433.034)

„Pasiutęs mišrūnas“. Po susidūrimo su šiuo sadištu sargybiniu korėjiečiu, kurį 1946 m. britai pakorė už karo nusikaltimus, iki šiol turiu randų. (Australijos karo memorialas, Nr. P01433.032)